

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Simion Gavrilă, *Despre muzee-muzeologie-muzeografie*, Editura Carthidact, Chișinău, 2006, 248 p. + anexe

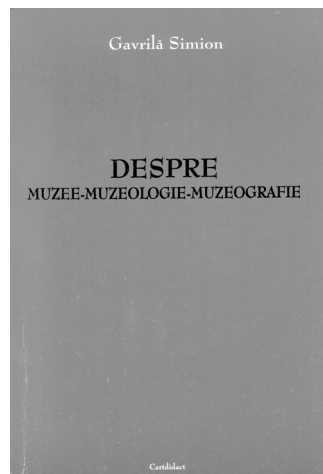
Lucrarea este structurată în zece capitole la care se adaugă două elogii semnate de Ion Niculiță și Ioan Opriș, o «rememorare» a conf. univ. dr. Rodica Ursu Naniu, o postfață, bibliografia și anexele.

Capitolul I, denumit *Particularitățile evoluției muzeologiei românești*, face referire la evoluția muzeelor din România în comparație cu situația muzeelor din Europa Apuseană. Autorul schițează în linii mari apariția ideii de muzeu în Europa încă din Antichitate, pentru ca mai apoi să prezinte primele manifestări muzeistice în Țările Române, dezvoltând și insistând asupra perioadei moderne și contemporane.

În capitolul al II-lea (*Muzee-muzeologie-muzeografie*) se reia ideea de evoluție a instituției muzeale în general, de la primele forme de manifestare până la marile colecții și muzee existente astăzi, prezentând-o acum sub forma unor note de curs. În cuprinsul aceluiași capitol sunt explicate noțiunile de muzeu, muzeografie-muzeologie, științe și tehnici muzeale, cu exemple din experiența unor instituții muzeale din România și din lume. Cu această ocazie, autorul atrage atenția și asupra metodelor învechite și depășite care încă sunt aplicate în muzeele românești.

Pornind de la definiția termenului de *muzeu*, formulată de Consiliul Internațional al Muzeelor (ICOM), semnatarul lucrării rezumă în capitolul al III-lea, *Funcțiile muzeului și problema cercetării*, menirile cele mai importante ale muzeului și anume, acelea de constituire și dezvoltare a colecțiilor, conservarea, restaurarea și protejarea lor și valorificarea în scop cultural-educativ pentru toate categoriile de public. Fiecare funcție este explicată și întărită cu exemple din experiența profesională a autorului, fiind prezentate și concluziile sale personale.

Capitolul al IV-lea, intitulat *Cercetări muzeale de teren și problema educației*, tratează un subiect de mare actualitate, anume acela al educației în muzeu sau pentru muzeu. Autorul menționează că, spre deosebire de Europa Apuseană, unde cele mai multe din muzee s-au constituit din colecții private, fără a avea la bază o cercetare științifică, în România situația a fost diferită, deoarece muzeele s-au organizat pe baza rezultatelor cercetărilor de teren. Astfel muzeografului-cercetător i se deschid o serie de posibilități și oferte de ordin educativ, pentru constituirea responsabilității moral-eticе și juridice ale „publicului” față de valorile de orice fel (de istorie, științele naturii, etnografie, de artă). Pe un ton nostalgic dar pătimaș, autorul povestește experiențele personale de care a avut parte în lungile căutări după vestigii arheologice, precum și programele educative aplicate în muzeul tulcean. În cadrul activităților muzeale expoziția este cea care dă posibilitatea valorificării educaționale a patrimoniului muzeal și comunică direct cu vizitatorii. Pornind de la aceste coordonate, autorul detaliază tipurile de expoziție și modalitățile de creare a lor, pentru a atrage un număr cât mai mare exemplificând din nou cu momente din propria experiență.

Capitolul V, *Principii și metode folosite în dezvoltarea unui muzeu provincial* se constituie într-o veritabilă pagină de istorie a instituției muzeale tulcene, din momentul numirii sale ca director al acestei instituții.

Capitolul VI, *Două proiecte de organizarea unor complexe muzeale*, prezintă în amănunt vechiul proiect al autorului privind crearea și organizarea unui Complex muzeal. Inițial, proiectul a fost conceput în 1968, pentru ca, mai apoi, în 1972, să fie supus unei dezbateri de specialitate pe plan național.

Apariția și dezvoltarea conceptului de ecomuzeu – ce înseamnă, ce beneficii, dar și ce probleme implică – sunt tratate în paginile celui de-al VII-lea capitol *De ce un Institut de Cercetări Ecomuzeale la Tulcea*. Autorul explică și motivează puternic rațiunea pentru care a fost creată la Tulcea această instituție.

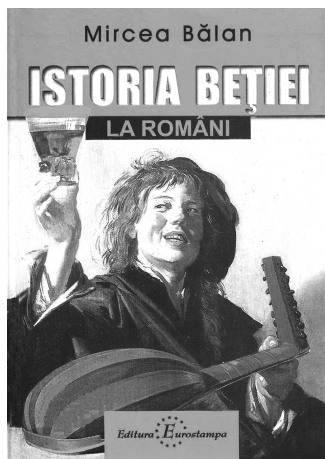
Capitolul următor, *Îndreptar privind modul de organizare și funcționare a I.C.E.M. Tulcea*, prezintă regulamentul de organizare și funcționare al instituției, cadrul legal în care își desfășoară activitatea.

Capitolul al IX-lea, redactat în limba franceză, este denumit *L'activité de recherche au cadre du projet de partenariat „Le monitoring des bassins fluviaux européens” (M.E.F.)*, reprezentând de fapt o comunicare susținută de autor la Seminarul Internațional „Gestão do Território na Europa” – Abrantes, 18-19 ianuarie 2001, Portugalia și apărută în seria *Area domeniu*, 1, Tomar, 2002, p. 181-210.

Ultimul capitol – *Gnoseologia metodologiei în dezvoltarea muzeologiei românești ...se vrea un semnal de alarmă referitor la declinul muzeologiei-muzeografiei românești în general*. Vasta sa activitate științifică și experiența personală îi conferă autorului posibilitatea de a se exprima cu privire la viitoarele programe de formare a muzeografilor, a căilor care ar trebui urmate pentru ca instituția muzeală să nu-și piardă rațiunea pentru care a fost creată.

Postfața îi dă ocazia autorului să-și exprime gândurile care nu au putut fi expuse în prefață, mulțumind tuturor aceluia care au contribuit „la această lucrare, unitară prin diversificarea ei, amplificată de acțiuni, forme și culori” – muzeul tulcean.

Adina Ignat

Mircea Bălan, *Istoria beției la români*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2006, 336 p.

Anul 1989 reprezintă un moment important în evoluția istoriografiei românești. Dispariția cenzurii comuniste a dus la redobândirea libertății de expresie și a oferit cercetătorilor posibilitatea abordării unor teme diverse. Un exemplu îl constituie istoria alimentației, una dintre cele mai noi direcții deschise investigației istorice, care urmărește, între altele, evidențierea obiceiurilor alimentare ale diferitelor categorii și grupuri sociale, acordând o atenție deosebită modului de preparare a hranei și felului în care au fost consumate alimentele și băuturile de-a lungul vremii.

În ultima perioadă au fost publicate mai multe studii în domeniu, studii elaborate cu profesionalism de către cercetători de la Cluj și București, după modelul metodologic specific istoriografiilor occidentale. Nu se cuvine însă să caracterizăm într-o manieră asemănătoare cartea intitulată *Istoria beției la români*, de Mircea Bălan, apărută la editura timișoreană Eurostampa. Răsfoind-o doar, chiar și unui student din primul an de facultate, care abia se familiarizează cu metodele de cercetare și învață să scrie în conformitate cu rigorile științifice, îi este extrem de ușor să-și dea seama că se află în fața unei lucrări lipsită de orice valoare.

Ceea ce atrage în primul rând atenția la ea este defectuoasa întocmire a aparatului critic. Deși lucrarea abundă în citate, Mircea Bălan amintește arareori, într-o simplă paranteză, numai numele autorului la care a apelat. Nici vorbă de existența notelor de subsol ori de final, care să confirme autenticitatea informațiilor și corectitudinea afirmațiilor sale și să-i trimită pe cei interesați la sursele pe care el le-a utilizat. *Bibliografia selectivă* prezentată în încheierea cărții enumără, laolaltă, izvoare narrative și o multitudine de lucrări generale, fără a menționa însă lucrări speciale din istoriografia românească și cea străină, care să-i fi servit autorului drept posibile modele și, mai ales, fără să menționeze sursele documentare, edite și inedite, indispensabile emiterii unor judecăți de valoare. În această situație, specialistului îi vine greu să nu se întrebe pe ce bază și-a formulat concluziile Mircea Bălan și ce element de noutate a adus el, prin cartea pe care a scris-o? Mai mult, cine va avea răbdarea să parcurgă paginile cărții va constata cu surprindere că nu puține sunt operele din care Bălan citează pasaje întregi, uitând apoi să le includă și în bibliografie.

Calitatea îndoielnică a lucrării este lesne de ghicit și din *Cuprins*. O demonstrează *Introducerea*, în care autorul vrea să se ocupe de *Beția în timp și spațiu*, și de asemenea, titlurile bombastice, dar în întregime lipsite de conținut, ale celor opt capitole: *La chef cu geto-dacii*; *Pocalul cu vin și halba de bere*; *Viile și vinul*; *Pe când voievozii petreceau*; *Vinul, vile și petrecerile din Banat și Ardeal*; *Fanariozii sau beția instituționalizată*; *De la „Bolta Rece” La „Capșa”* și *O beție cât un secol*.

De altfel, chiar titlul lucrării pare oarecum nepotrivit. Beția este starea ce-l caracterizează pe individul care, la un moment dat, a consumat alcool în exces. Cum s-ar putea scrie o istorie despre ea? Subiectul în măsură să suscite interesul istoricilor ar fi dimpotrivă, alcoolismul, perceput ca fenomen social. Era de așteptat ca în *Introducere* autorul să-și motiveze demersul și să aducă lămuririle necesare în problemele pe care și-a propus să le

dezbătă, ca astfel să înlăture orice neclaritate. Confuzia este însă și mai mult sporită, deoarece Mircea Bălan, după ce înșiruie fără discernământ o serie de definiții ale termenilor „beție” și „alcoholism”, pe parcursul întregului fragment nu caută altceva decât să acrediteze ideea că „istoria omenirii, în linii generale, se confundă cu istoria beției” (p. 5) și că „nu există doar un singur popor asupra căruia să cadă anatema de bețiv. Toate neamurile de pe Terra au băut, în cantități mai mari sau mai mici” (p. 16). Din toate celelalte capitole reiese că românii nu s-au abătut – nici ei – de la regulă, ci din contra.

Autorului i s-ar fi acordat credit dacă ar fi existat și dovada că a ajuns la această concluzie în urma analizei metodice, cu spirit critic, a unui număr însemnat de izvoare. Din păcate, singura „metodă” întrebuințată de Mircea Bălan este cea numită de reputatul istoric francez Alain Guerreau „a foarfecelui și lipiciului”. El a pus cap la cap, după criteriile rămase necunoscute, pasaje, variabile ca întindere, din operele altor autori, intercalând din loc în loc propriile comentarii uneori ilogice, alteori dezarmant de puerile și prea des, degenerând în vulgaritate.

Ocupându-se de beție în epoca veche, Bălan afirmă: „E de presupus că la început vinul se bea după bunul plac al producătorului și că primul om care s-a îmbătat a făcut-o din greșeală. Conștient de acum de efectele euforice ale vinului, din struguri, orz ori fructe, omul din neolitic își va „programa” bețiile. Efectul euforic însă, avea să fie exploatat la maxim în timpul ceremoniilor religioase. Practicile mitico – magice, cultul fecundității și al fertilității din neolitic, avea [sic!] nevoie de stimulente, de o stare de transă, ca și orgiile sexuale în legătură cu acest cult și băutura putea fi un adjuvant binevenit” (p. 21).

Iată din ce motiv, potrivit părerii sale, a poruncit Burebista să fie tăiate viile: „Poate că ordinul lui Burebista, ca geții să-și distrugă viile, a fost determinat și de preîntâmpinarea unei invazii. Celții, sciții, dar și alte popoare, se dădeau în vânt după vin, mai ales când îl puteau captura gata făcut și în cantități foarte mari” (p. 41).

Totodată, Mircea Bălan a descoperit o altă cauză a înfrângerii suferită în 1711 de către Dimitrie Cantemir și țarul Petru cel Mare: „Și s-a îmbătat principele cărturar, înțeleptul Dimitrie Cantemir, cu vinul „acela străin, cel cu bure”, cu șampanie adică și s-a îmbătat și bravul cronicar Neculce, pe vremea aceea mare „șăf” de armată și s-a îmbătat și țarul Petru și așa de-a valma au dormit în cort, până ce i-au trezit turcii, care veniseră la Stănilești pentru a se bate, a face război și nu un chef. Beți, mahmuri sau treji, nu are nici o importanță, Petru și Cantemir au suferit un răsunător dezastru. Stai și te întrebi atunci, pe ce criteriu s-a pus astăzi unei școli militare numele de Dimitrie Cantemir?” (p. 135). Și exemplele ar putea continua.

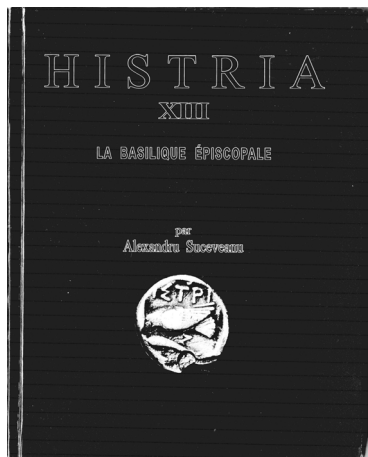
Doar cu foarte multă indulgență ar fi posibil să i se acorde lui Mircea Bălan calitatea de istoric. Aceasta deoarece comite erori inacceptabile și în cazul unui tânăr absolvent de liceu. El precizează că Senatul roman se afla în funcție „în 786 î.Ch.” (p. 11); îi pomenește pe „Carol cel Mare, Împăratul francilor” și pe „Otto cel Mare, Împăratul germanilor” (p. 12); afirmă că „aparitia relațiilor feudale la noi este legată de procesul de destrămarea obștilor sătești” (p. 48). Folosește greșit „metric” în loc de mertic (pp. 53 și 77), îl numește „razugan” pe cel ce locuia în orașul medieval Raguzza (p. 127), Erasmus din Rotterdam devine „Erastmus” (p. 14), iar izvorul de secol XI, care atestă existența unei formațiuni prestatiale condusă de Ahtum în Banat, se intitulează „Legenda Sancti Gerhardi” (p. 49). La acestea, și am amintit numai câteva, se adaugă frecvențele greșeli de ortografie și de topică.

Apoi, face analogii bizare între evenimente petrecute în epoci diferite între care nu există, în fapt, nici o legătură: măsura adoptată de Burebista cu sprijinul lui Deceneu în vederea consolidării stăpânirii sale este comparată cu situația societății americane din perioada instituirii legii prohibiției și cu ceea ce se petrecea în România după ce Ceaușescu a dat decretul prin care se interzicea comercializarea băuturilor alcoolice înainte de ora 10 (p. 35) ori de la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ajunge să se refere la maniera în care proceda Stalin ca să afle secretele miniștrilor sovietici (p. 115).

Totuși, cel mai grav rămâne faptul că, deliberat și în mod flagrant, Mircea Bălan denaturează adevărul istoric. Cum era și firesc, după 1989 s-a impus în mod imperios demitizarea istoriei. Misiunea care le-a revenit membrilor breslei a fost aceea de a aduce la lumină personaje și fapte de demult, prezentându-le la reala lor dimensiune, fără a cosmetiza imaginile. Din nefericire, Mircea Bălan pare a fi înțeles greșit acest deziderat. A scrie în alt fel istoria, nepărtinitor și fără a servi intereselor politice ale momentului, nu înseamnă cătuși de puțin a căuta cu obstinație să arăți că absolut tot ce s-a petrecut în trecutul neamului românesc – și al omenirii – a fost rău și numai rodul hazardului. Și mai ales, nu înseamnă a scrie călăuzit fiind doar de propria-ți imaginație. Cine va avea curiozitatea să compare fragmentele preluate de Bălan cu textele originale ale operelor – un exemplu ar fi lucrarea *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir – va constata cu stupeoare că acestea sunt modificate de către autor astfel încât să servească unicului său scop: de a demonstra că istoria românilor se caracterizează printr-o „*beție generală, statală se poate spune, unde se bea de la vodă la popă și rumân*” (p. 110). Cum altfel decât ciudată să-i fie catalogată remarca: „*Cu atâta vin, de mirare este cum de au mai rămas și români treji?!*” (p. 84)?

Cu această lucrare Mircea Bălan reușește să stârnească, poate, doar zâmbete în rândul cunoscătorilor. Ea nu trebuie totuși ignorată tocmai datorită marelui deserviciu pe care îl aduce breslei istoricilor, românilor și istoriei lor. Singurul ei „merit” este doar de a servi drept model de *cum nu trebuie scrisă istoria* celor care au pornit pe acest drum lung și anevoios.

Olivia Senciuc

Alexandru Suceveanu avec la collaboration de l'architecte Gordana Milošević, Octavian Bounegru, Crișan Mușeteanu et Gheorghe Poenaru-Bordea et la participation de Adela Băltăc, Mihai Dima et Ioan Iațcu, *Histria. Les résultats des fouilles XIII. La basilique épiscopale*, Editura Academiei Române, Bucarest, 2007, 235 p. (cu 15 fig. incluse în text) + LXXXII pl., ISBN 978-973-27-1520-8

Seria monografică dedicată rezultatelor cercetărilor de pe șantierul Histria, șantier care a format mai multe generații de arheologi, a ajuns la al XIII-lea volum, performanță atinsă de puține situri de perioadă clasică.

Volumul cuprinde *Cuvânt înainte* (p. 7-10), *Surse bibliografice* (p. 11-13), *I. Stratigrafia* (p. 15-43), *II. Bazilica episcopală* (p. 44-84), *III. Considerații arheologice și istorice* (p. 85-144), *IV. Catalogul descoperirilor* (p. 145-230), *V. Lista ilustrațiilor* (p. 231-235), la care se adaugă 82 de planșe.

În *Cuvânt înainte*, Al. Suceveanu prezintă, pe scurt, etapele cercetării edificiului, începând cu cele două secțiuni „în cruce” realizate în anii 1969-1970, împreună cu C. Scorpan (în sectorul, denumit convențional, până în anii '90, *Central*) și continuând cu etapele constituirii echipei (după reluarea cercetărilor, în 1984) și cu prezentarea studiilor preliminare apărute în publicațiile de specialitate referitoare la acest sector.

Stratigrafia, prezentată tot de Al. Suceveanu, debutează cu prezentarea metodei de cercetare (după cele două secțiuni magistrale amintite mai sus, au fost realizate, începând cu anul 1984, 39 de casete de 5×5 m, la care se adaugă două suprafețe de dimensiuni mai mari) și a datării celor 11 niveluri ale Histriei romane și romano-bizantine (de la debutul erei creștine și până în anul 681 p.Chr.).

Urmează prezentarea a trei monumente anterioare bazilicii episcopale. Primul și cel mai important dintre acestea este o bazilică de mari dimensiuni (până în prezent a fost dezvelită doar absida, care are o deschidere de 7 m, exact cât a celei a bazilicii episcopale). Aceasta a funcționat pe nivelurile III A și B (deci, cu aproximație, între anii 378-491) și este primul monument paleocreștin al Histriei. Al doilea este un canal datat cu monede de la Teodosius I la Zenon, legat de prima bazilică, iar al treilea o stradă, realizată în sec. II-III și reparată în sec. IV, care a fost utilizată și în perioada funcționării bazilicii episcopale. Strada, cu o lățime de cca. 4 m, a fost descoperită la vest de bazilică.

Cea mai mare parte a capitolului este destinată, evident, stratigrafiei bazilicii episcopale, monument care, cu o lungime de 58 m și o lățime de 28 m în zona transeptului și de 18 m în cea a naosului, ocupă 2% din suprafața cetății romano-bizantine. Bazilica are două faze de funcționare, corespunzătoare nivelurilor IV A și B, datate între anii 491-559, respectiv 559-602. Pentru fiecare din aceste două faze sunt prezentate elementele constitutive ale bazilicii: coridorul-portic, *atrium*-ul, cele două anexe legate de acesta, nartexul, naosul trinavat, transeptul, bema, absida și cele două anexe legate de transept, acestea din urmă fiind realizate din pietre legate cu pământ. În general, edificiul n-a suferit modificări majore în decursul celei de-a doua faze. Acestea sunt mai importante în cazul bemei, element refăcut complet și a

anexelor legate de transept, care sunt extinse, una dintre aceste fiind refăcută din pietre legate cu mortar. Autorul își pune problema existenței unei cripte, afirmând că aceasta a putut funcționa doar pe parcursul fazei IV A, fapt ce nu poate fi însă demonstrat, datorită importantelor modificări ale bemei în faza IV B. În legătură cu faza a doua a funcționării bazilicii, sunt puse și trei morminte, descoperite la mijlocul anilor '90 în exteriorul edificiului, la est de absidă, la care se adaugă unul descoperit în 1970.

În ceea ce privește locuirea ulterioară dezafectării bazilicii episcopale, aceasta poate fi surprinsă pe parcursul ultimelor două faze ale cetății, V A și V B, datate, cu rezerve, între anii 602-641, respectiv 641-681. Prima fază prezintă încă un caracter urban. În bazilică s-a putut observa, în unele suprafețe cercetate, un nivel din pământ galben; de asemenea, asistăm la compartimentări de încăperi. Descoperirea unui depozit de candelă într-una din încăperile anexe, îl face pe autor să-și pună problema funcționării acesteia ca spațiu sacru. A doua fază ignoră aproape în totalitate vechile ziduri ale bazilicii; așezarea se află în plin proces de ruralizare, fiind, treptat, abandonată de ultimii săi locuitori.

Al doilea capitol, *Bazilica episcopală*, debutează cu un studiu de arhitectură, realizat de G. Milošević. În acesta sunt descrise toate componentele edificiului – compartimentele, zidurile, pilaștrii etc. și sunt prezentate mai multe sondaje realizate de arhitecta belgrădeană pentru a clarifica unele situații legate, în general, de cronologia relativă a unor ziduri. Unul dintre acestea, realizat în centrul bemei, loc unde trebuie să se găsească în mod normal o criptă, a dus la identificarea unei construcții rectangulare, anterioară bazilicii; autoarea studiului se îndoiește însă că aceasta a putut fi utilizată drept criptă. Studiul este însoțit de un bogat material ilustrativ, fiind redate toate sondajele, metoda de măsurare și mai multe reconstituiri ideale – un profil longitudinal, unul transversal și o imagine a întregului edificiu. Studiul de arhitectură este urmat de prezentarea elementelor de decorație interioară, aceasta fiind însoțită de reconstituiri (O. Bounegru și I. Iațcu) și de un subcapitol referitor la analogii și utilizarea și repartizarea spațiului sacru (O. Bounegru).

Următorul capitol, *Considerații arheologice și istorice*, datorat lui Al. Suceveanu, cuprinde evoluția urbanismului histrian în epoca Imperiului târziu, administrația, viața economică și socială și evoluția creștinismului histrian.

În *Catalogul descoperirilor* sunt incluse inscripțiile – nouă piese grecești și latinești, ultima dintre acestea (o placă circulară din marmură), contemporană funcționării bazilicii, demonstrând faptul că la Histria se practica creștinismul „oficial” (Al. Suceveanu), monedele – 277 exemplare grecești, romane provinciale, romane imperiale și bizantine timpurii (Gh. Poenaru-Bordea și M. Dima), piesele de arhitectură (G. Milošević), ceramica – farfurii orientale și nord-africane, oale de bucătărie, ulcioare, amfore, opaițe (C. Mușețeanu și A. Bâltâc), obiectele de cult (A. Bâltâc) și descoperirile mărunte (A. Bâltâc).

Ilustrația (grunduri, profile, desene sau fotografii ale pieselor descoperite, reconstituiri), de calitate foarte bună, tipărită pe hârtie cretată, întregeste această importantă lucrare, care este indispensabilă specialiștilor preocupați de perioada clasică și reprezintă un exemplu demn de urmat de colectivele de pe celelalte șantiere arheologice dobrogene. În plus, trebuie remarcat meritul domnului Al. Suceveanu, care a publicat toate săpăturile pe care le-a efectuat.